

Ondernemingsklimaat: broeikas of ijskast?

Hoe staat het met ons ondernemingsklimaat? Het economisch bureau van de ING deed er onlangs grensoverschrijdend onderzoek naar. Geconcludeerd werd dat in de ons omringende landen (Vlaanderen; Noordrijn-Westfalen) de bewolking wat zwaarder is dan bij ons, maar dat ook hier de zon niet echt wil schijnen. Het zijn mijn woorden. ING drukt zich preciezer uit: Nederland kreeg van de ondernemers gemiddeld het cijfer 6,1. Vlaanderen stemde 5,8 en in Duitsland kwam er 5,1 uit. Zelfs een moderne middelbare scholier zal toegeven dat het laatste niet echt voldoende is.

Drs. J.G. Groeneveld RA RV

Het zijn 'maar' gemiddelden, zal die scholier zeggen. Wie weet zitten er tien tussen. Het gebruik van gemiddelden leidt inderdaad tot een op zich eigenaardige homogeniteit. Toch scoren ook de afzonderlijke vakken niet uitmuntend. Het arbeidsmarktklimaat krijgt in ons land – met een 4,8 voor de krappe arbeidsmarkt – in totaal 5,8. Het innovatieklimaat haalde een magere zesje; het investeringsklimaat daarentegen een dikke 6. Dat laatste cijfer is samengesteld uit het fiscale en subsidieklimaat waarvoor Nederland een 5,4 kreeg en het financieringsklimaat dat een 7 verdiende. Het laatste op grond van goede 'deelcertificaten' in aanbod van financieringsvormen (7), in financiële infrastructuur (7,1) en in professionaliteit van banken en risicokapitaalverschaffers (7,3 – 7,6). Onder het klimatologische wolkendek begint vooral dat laatste plezierig 'subtropisch' te worden.

Het zijn uitkomsten van een enquête onder ondernemers. Zij zijn de experts bij uitstek. Zij weten – op zijn minst uit ervaring – hoe ze het zouden willen hebben. Toch moeten we ons daar niet op verkijken. Bedacht zou kunnen worden dat de antwoorden waarschijnlijk niet aan de hand van kwantitatieve meetschalen zijn gegeven. Met ordinale meetresultaten kan niet worden gerekend. Hiervan uitgaande berekent de onderzoeker gemiddelden van cijfers die niet zonder meer geaggregeerd mogen worden. De uitslagen zijn schijnnaauwkeurig. Het is dan ook zeer de vraag welk gebruik van de uitkomsten mag worden gemaakt. We moeten ons afvragen of de metingen erg ver uitkomen boven het niveau van veel conversaties: 'slecht weertje vandaag, mijnheer'.

Toch afgaande op deze gemiddelden maakt het onderzoek duidelijk dat 'geld' niet het grootste probleem is. Beschikbare arbeidskracht wordt kennelijk als een echt probleem ervaren. Dat bevestigt mijn vermoedens hieromtrent.

Knelpunten

De 'onvoldoende' voor de arbeidsmarkt wijst op een knelpunt. Het kenmerk van een knelpunt is dat de schaduwprijs van de knelpuntfactor hoger is dan nul. Begripsmatig bestaat een schaduwprijs uit de bijdrage die een extra eenheid van de (knelpunt-)factor levert aan de waarde van de doelvariabele. Bijvoorbeeld als een extra werknemer de jaarwinst met 100 000 gulden verhoogt, bedraagt in de uitgangssituatie zijn schaduwprijs 100 000 gulden. In een situatie van (relatieve) overcapaciteit zal een extra factor-eenheid slechts betekenen dat een grotere overcapaciteit ontstaat. De bijdrage aan het gestelde doel blijft in dat geval op nul steken en dus is de schaduwprijs dan nul.

Naarmate het harder knelt, stijgt de schaduwprijs (toenemende opportunity-kosten) en neemt de bereidheid toe om zo nodig flink in de buidel te tasten en zo doende enige ruimte rond het knelpunt te creëren. Bij de genoemde schaduwprijs van 100 000 gulden kan op kostprijsbasis het jaarsalaris maximaal 100 000 gulden bedragen. Naarmate de schaduwprijs stijgt, wordt vervulling van de vacature gemakkelijker. En wordt het voor derden aantrekkelijk om voor de aanwezige knelpunten oplossingen aan te dragen. Het spreekwoord over nood en brood maakt duidelijk dat het ondernemingsklimaat niet voor ieder gelijk is. Rond de factor arbeid maken onder andere uitzendbureaus, detacheerders, interim-pools, matchmakers, scouts, recruiters en headhunters van dit knelpunt hun product. Met hun hulp wordt de 4,8 tot een kleine 6 opgekrikt.

Knelpunten worden vaak als negatief ervaren. Zij worden geassocieerd met stagnatie en de gedachte ligt voor de hand dat zij zo efficiënt en effectief mogelijk moeten worden verholpen. Toch kun je ook blij zijn met knelpunten en niet alleen met die van de concurrent. In zekere zin dankt elke ondernemer zijn bestaan aan de knelpunten van

een ander. Logischerwijze ontsnapt hij er zelf ook niet aan. Sterker nog: een organisatie zonder knelpunt heeft op alle punten overcapaciteit. Dat is een situatie die – omdat ze met vaak aanzienlijke verliezen gepaard gaat – veel ondernemers zullen willen vermijden.

Knelpunten hebben nóg een aardige kant. In principe leiden zij tot innovatie. Uit de aanwezige opportunity-kosten wordt in dat geval de premie betaald die innovatie kost. Als wordt geklaagd over het innovatieklimaat (een mager zetje) is kennelijk de premie niet toereikend om naar verwachting een voldoende vergoeding te bieden voor de kosten en het risico die met innovatie gepaard kunnen gaan. Eigenlijk betekent dit dat het knelpunt nog wel meevalt, anders zou de schaduwprijs waaruit innovatie wordt betaald wel hoger zijn. Het zes-minnetje heeft betrekking op de overheid. De geënquêteerde ondernemers zijn kennelijk van mening dat de overheid meer moet doen. Richting arbeidsmarkt wordt van de overheid verwacht dat het potentieel wordt ontwikkeld. Andere oplossingen liggen in principe binnen het bereik van de ondernemers zelf, zoals substitutie van arbeid door kapitaal (er is geld genoeg!). Kennelijk loopt het dan ook niet zo'n vaart. Het investeringsklimaat met die dikke 6 geeft aan dat de mogelijkheden op dat terrein op dit moment als ruim voldoende worden ervaren.

Een ander punt is of de overheid ons investeringsklimaat als voldoende beschouwt. Terzijde van deze ING-enquête onder ondernemers zijn er aanwijzingen dat van die kant investeringen hoge prioriteit hebben. Investeringsbijvoorbeeld als onderhoud van een groeiende economie. In het kielzog daarvan zou een herstel van de euro ten opzichte van de dollar realiteit kunnen worden. Als de overheid aan dat belang met faciliterend beleid vorm wil geven, kunnen ondernemers daarmee hun voordeel doen. Dan wordt die dikke 6 heus nog wel eens een 7.

Als we dan toch de scores van de enquête gebruiken, ziet het er alles bij elkaar niet zo slecht uit. Wel moet één ding nog van het hart. De totaaluitslag zou een beeld geven van het ondernemingsklimaat. Met het onderscheid tussen Vlaanderen, Noordrijn-Westfalen en Nederland is toch echt van ten hoogste een micro-klimaat sprake. Daarbij komt dat het om een momentopname gaat. En conclusies over het broeikas-effect gaan niet over één nacht ijs. Vertaald als weerbericht zou dit onderzoek (nog) veel leuker kunnen zijn. ●

Drs J.G. Groeneveld is directeur van Wingman Business Valuers B.V., corporate finance adviseurs te Dordrecht.